

Филология диссертациялық кеңесінің 2021 жылғы жұмысы туралы ЕСЕБІ

Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің философия докторы (PhD), бейіні бойынша доктор дәрежесін беруге арналған диссертацияларды қорғау бойынша диссертациялық кеңес

мамандықтар бойынша (кадрларды даярлау бағыты)

6D020500 – Филология;

6D021400 – Әдебиеттану;

6D050400 – Журналистика;

6D011800 – Орыс тілі мен әдебиеті;

6D021000 – Шетел филологиясы

Есепте мынадай мәліметтер бар:

1. **Өткізілген мәжілістердің саны туралы деректер:** есеп беру кезеңінде 6 отырыс өткізілді, оның 3 диссертацияны қорғауға арналды.

2. **Мәжілістердің жартысынан азына қатысқан диссертациялық Кеңес мүшелерінің тегі, аты, әкесінің аты (болған жағдайда):** шетелдік ғалым проф. Барабаш Виктор Владимирович диссертациялық кеңестің журналистика бағыты бойынша қорғаған докторанттардың қорғауына ғана қатысты.

3. 2021 жылы диссертацияларын қорғаған докторанттардың тізімі (мамандықтар тізімі хронологиялық тәртіппен 1 кестеде келтірілген)

Кесте 1

№	Докторанттың Т.А.Ә.	Оқу орны
«6D011800 – Орыс тілі мен әдебиеті» мамандығы		
1	Григорьева Ирина Владимировна	әл-Фараби атындағы ҚазҰУ, Филология факультеті
2	Ибраева Данара Сабыровна	әл-Фараби атындағы ҚазҰУ, Филология факультеті
«6D021400 – Әдебиеттану» мамандығы бойынша		
3	Хуатбекұлы Ерқанат	әл-Фараби атындағы ҚазҰУ, Филология және М.Әуезов атындағы Әдебиет және өнер институты

4. **Есепті жыл ағымында кеңесте қаралған диссертацияларға қысқаша талдау:** қаралған жұмыстар тақырыптарына талдау; диссертациялар нәтижелерінің практикалық қызметке енгізу деңгейін талдау.

Григорьева И.В. Диссертация тақырыбы: «Филологиялық пәндерді оқытудағы шындықтың тілдік тұжырымдамасының лингводидактикалық негіздері». Зерттеу жұмысында филология циклінің пәндерінде, оның ішінде зерттеу нәтижелерін ұйымдастыру мен жүргізу, интерпретациялау және модельдеу, атап айтқанда, еркін ассоциативті эксперимент (ЕАЭ) пәндерінде кешенді тұжырымдамалық талдауды кеңінен қолдану қажеттілігімен негізделген. Тұжырымдамалық талдау әдістері туралы көптеген зерттеу көзқарастарына жасалған шолу көрсеткендей, олардың әрқайсысының дамуы ғалымдар анықтаған тұжырымдамаға, оның сипаттамаларына, құрылымына және оны тілде бейнелеу тәсілдеріне негізделген деп айтуға болады. Лингвометриялық тұрғыдан алғанда, шындықты лингвистикалық тұжырымдамалаудың модельдерін құруды, біздің ойымызша, болашақ лингвист ғалымдар әр түрлі зерттеу ұстанымдарымен жан-жақты жүзеге асыра алады және ол жүзеге асырылуы керек. Шындықтың фрагменттерінің тілдік тұжырымдамасын зерттеуде осы кешенді тұжырымдамалық талдауды қолдану ең нәтижелі болады. Студенттер мен магистранттарды оқытуда тұжырымдамалық талдау әдістемесін енгізу және оны қолдану аясын кеңейту көзделеді. Жұмыстың жаңалығы алғашқы рет ЕАЭ жүргізуге, оның нәтижелерін интерпретациялауға және модельдеуге арналған кешенді тұжырымдамалық талдау мен әдістемелік ұсыныстардың өз алгоритмін жасауға талпыныс жасалғандығы болып табылады.

Келесі жаңа нәтижелер алынды:

- заманауи лингвистикалық ғылымның негізгі парадигмаларының контекстінде (антропоцентрилік, коммуникативті-дискурсивті, когнитивті), әлемді тіл арқылы меңгерудің тәсілі ретінде шындықтың тілдік тұжырымдамасы ғылыми зерттеулердің ең қажет саласы болып табылады. Күрделі екіұшты лингвистикалық тұжырымдама ретінде анықталған концепті (және тұжырымдамалық құрылымдарды) талдау, осы мәселені қарастыруды және тіл тұжырымдамасын талдауды әдіснамалық тұрғыдан нақтылауды одан әрі дамытуды қажет ететін әртүрлі зерттеу тәсілдерінің пайда болуына әкелді;

- лингвистикадағы ғылыми бағыттардың интеграциясы жағдайында тұжырымдамалық талдауды анықтауға қатысты әр түрлі көзқарастар байқалады, нәтижесінде ғылымда бірыңғай түсінік жоқ. Осыған байланысты тұжырымдамалық талдауға кешенді тәсілді қолдану орынды және нәтижелі болады;

- жаңа білімді игеруге, оны ұсынуға, бұрыннан бар білімді жаңартуға және түрлендіруге бағытталған студенттердің іс-әрекетін ұйымдастырудың тиімді құралдарының бірі ретінде кешенді тұжырымдамалық талдаудың әдіснамалық жүйесі болашақ филологтардың кәсіби құзыреттерін жетілдіруге көмектесетін заманауи педагогикалық технологиялар мен әдіснамадағы жетістіктерді қолдану арқылы жүзеге асырылады;

- жан-жақты тұжырымдамалық талдау жүргізу алгоритмі, оның нәтижелерін интерпретациялау және модельдеу әдістемесі оларды көрнекілендіруге, зерттеу мақсатына негізделген ақпаратты санаттауға, пәннің интеллектуалды процестерін жандандыруға, білім мазмұны мен оны игеру үдерістеріне назар аудартуға мүмкіндік береді;

- еркін ассоциативті эксперимент тұжырымдамалық талдаудың тиімді кезеңдерінің бірі ретінде күнделікті аймақтық лингвистикалық сананы зерттеудің кең мүмкіндіктерін ұсынады, жалпы мәдени білімнің ерекшеліктерін, тұжырымдаманың құндылық-ассоциативті әлеуетін, этносецификалық бірегейлігін ашады. ЕАЭ жүргізу әдістемесі бойынша жұмыс ықпал етеді: 1) аналитикалық дағдыларды дамытуға; 2) шығармашылық ойлауды қалыптастыруға; 3) зерттеу нәтижелерін түсіндіру және модельдеу дағдыларын дамытуға; 4) филологтардың ғылыми-зерттеу құзыреттілігін жетілдіруге.

Ибраева Д.С. Диссертация тақырыбы: «XX ғасырдың екінші жартысы мен XXI ғасырдың басындағы Қазақстанның орыс әдебиетіндегі автобиографиялық прозаны талдаудың теориясы мен әдістемесі».

Жұмыстың тақырыбы жанрдың көркемдігін жоққа шығармайтын поэтиканың бір бөлігі саналатын документалды прозаға деген қызығушылықтың артуына байланысты да өзекті болып табылады. Әдебиеттану ғылымының қазіргі кезеңі үшін автобиографиялық прозаның жанрлық түрлерін зерттеу өзекті болып табылады. Автобиографиялық шығармалардың жанрлық табиғаты мен поэтикасын зерттеу соңғы кезде дәстүрге айналып, басым бағыттардың біріне айналған батыстық ғылымнан айырмашылығы, отандық әдебиеттану ғылымында бұл тұрғыдағы автобиографиялық мәтіндер жеткілікті зерттелмеген. Документалды негіздегі автобиографиялық әдеби шығармалар немесе толыққанды көркем мәтіндер ғалымдардың қызығушылығын арттыруда. Сонымен қатар, XX - XXI ғасырлар тоғысында автобиографиялық прозаға деген қызығушылықтың артуы. оқырмандардың мемуарлық және автобиографиялық сипаттағы әдебиетке деген назарын ескеретін кітап нарығында да, қазіргі тарихи-әдеби процестің қисынына және жанрдың өзіндік ерекшеліктеріне байланысты. Қазіргі таңда елімізде білім беруді жаңарту үрдістері жүріп жатыр. Жаңа білім беру технологиялары мен оқытудың инновациялық тәсілдері белсенді түрде дамып келеді. Белсенді шығармашылық ізденіс әдебиетті оқыту әдістемесінде де байқалады. Әдістеме ғылымының негізгі міндеті - студенттердің белсенді танымдық іс-әрекетін дамытуға ықпал ете отырып, әдебиетті оқытудың тиімді тәсілдері мен құралдарын жасау. Ұлттық тарихты тереңнен зерделеу үшін маңызды мәселелер көтерілген Қазақстанның қазіргі заманғы орыс автобиографиялық әдебиетін әдіснамалық тұрғыда игеру өзекті болып табылады.

Студенттерді қазақстандық орыс әдебиетінің көркемдік жетістіктерімен және дүниетаным кеңістігімен таныстыру олардың эстетикалық және патриоттық тәрбиесі үшін қажет. Бұл қоғамдық сананы жаңғырту идеясының негізінде жасалған «Рухани жағыру» бағдарламасының нұсқауларына да сәйкес келеді. Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңы, мемлекеттік жалпы білім беру стандарттары, орыс әдебиеті бойынша оқу жоспарлары мен бағдарламалары, әртүрлі ресми құжаттар оқытушылардан оқушылар мен студенттерді отансүйгіштікке, толеранттылыққа, кәсіби құзыреттілікке, өзіндік танымдық белсенділікті дамытуға, жаңашылдыққа, сыни тұрғыдан

ойлауға жүйелі түрде қалыптастыруды талап етеді. Мұның барлығы жастар арасында бүкіл қоғамның табысты дамуы үшін қажетті негізгі моральдық-этикалық құндылықтарды қалыптастыратын Қазақстанның орыс автобиографиялық әдебиетін тиімді оқыту негізінде жүзеге асырылады. Автобиографиялық әдебиет қаламгерлерінің өмірі мен шығармашылығын зерделей отырып, студенттер ақиқатты түсінуге, қазіргі әлемде болып жатқан оқиғаларды саралауға үйренеді. Автобиографиялық шығармаларды оқу және зерттеу студенттердің өзін-өзі тануының негізі болып табылатын ішкі көзқарас дағдыларын қалыптастыруға ықпал етеді. Әдебиетті оқыту әдістемесінде жоғары оқу орындарында қазақстандағы орыс автобиографиялық прозасын әдіснамалық игеру мәселелерін көтеретін еңбектер (монографиялар, оқу құралдары, әдістемелік оқу құралдары, мақалалар) жоқтың қасы. Бұл жағдай біздің диссертация тақырыбының өзектілігін де сипаттайды. Осылайша, біз филолог-студенттерге, болашақ орыс әдебиетінің оқытушыларына әдеби білім берудегі олқылықтардың орнын толтыру мақсатында алынған осы диссертациялық зерттеу тақырыбының өзектілігін әр қырынан сипаттауды жөн көрдік.

Қазіргі әлемде мәдениаралық өзара қатынас әртүрлі салада: мемлекетаралық қатынастарда, кәсіпкерлік, ғылыми және білім беру қызметінде, тұлғааралық тілдесу деңгейінде жүзеге асырылады. Сондықтан мәдениаралық өзара әрекет етудің түрлі аспектілері - діниаралық диалог, жаһандану кезеңінде мәдениеттердің ұқсастығы, мәдениеттің мақсаты ретінде диалогтың орны, мәдениаралық диалогтың стратегиялары және т.б. түрлі ғылым салаларының зерттеу нысаны болып тұр. Мәдениаралық қатысым әлем халықтарының көптеген бірегей мәдениеттерінен тұратын әлемдік өркениеттің тұтастығы мен бірлігін аша түседі. Қазіргі уақытта мәдениаралық қатысымның мәселелері пәнаралық деңгейде, мәдениеттану, әлеуметтану, психология және т.б. сынды түрлі әлеуметтік-гуманитарлық ғылымдар аясында қолға алынған. Сонымен бірге, әлі күнге дейін мәдениаралық қатысымның лингвистикалық аспектілері қазақ тіл білімінде арнайы зерттеу нысаны болған емес. Әртүрлі мәдениет өкілдерінің қарым-қатынасқа түсушілері өзге тілдік нұсқаларды және дискурсивтік стратегияны пайдаланады.

Келесі жаңа нәтижелер алынды:

– автобиографиялық прозаның жанрлық ерекшеліктерін теориялық сипаттау диссертацияның баяндалған тақырыбы тұрғысынан қазақстандық орыс жазушыларының поэтикасы мен автобиографиялық шығармаларының мәселелерін кейіннен талдауға берік ғылыми негіз болады;

– И.П. Шухов, И.П. Щеголихин, Г.К. Бельгер шығармаларында авторлық өмір мен қоғам дамуының негізгі кезеңдерін көрсететін деректі және әдеби-эстетикалық желілердің, жеке және әлеуметтік қағидалардың үйлесуіне негізделген әдеби-көркем өмірбаянның түрін ұсынады;

– қазақстандық орыс автобиографиялық прозасын талдаудың тиімді әдістемелік жүйесін құру үшін жоғары оқу аудиториясында эпикалық шығармаларды зерттеудің психологиялық-педагогикалық және әдістемелік аспектілерін жасап шығару және негіздеу қажет;

– естеліктер әдебиетін игеру жүйесін сынау үшін педагогикалық оқыту экспериментін жүргізу үшін алдыңғы қатарлы жетістіктерге, негізгі ережелерге, қағидаларға, әдістерге педагогика, дидактика және орыс әдебиетін оқыту әдістемесіне негізделген қазақстандық орыс автобиографиялық прозасын талдаудың тиімді әдістемелік жүйесін әзірлеу және негіздеу қажет.

Хуатбекұлы Е. Диссертация тақырыбы: «Н.Назарбаев шығармаларындағы нарратив пен дискурс». Елбасы Н.Назарбаевтың шығармаларын саясаттану, әлеуметтану, тарих, лингвистика т.б. ғылым салаларында кеңінен талдаған еңбектерді кезіктіреміз. Ал әдебиеттану саласында Н.Назарбаевтың еңбектеріне жеке-жеке тоқталып, қоғамға, әдебиетке тигізген әсері туралы жазылған еңбектердің қатары мол болғанымен Н.Назарбаев еңбектеріне ғылыми тұрғыдан баға беріп зерттеу нысаны ретінде қарастырған еңбектер жоқ. «Н.Ә.Назарбаев шығармаларындағы нарратив пен дискурс» еңбегі Елбасы шығармаларына әдебиет теориясы тұрғысынан қарастырған тұңғыш зерттеу жұмысы болмақ. Н.Назарбаев еңбектерін ғылыми тұрғыдан талдау алдымен саясаткер еңбегінің әлем әдебиетінде, оның ішінде қазақ әдебиетінде алатын орнын анықтауға мүмкіндік берсе, екіншіден ұлт лидерінің еңбектеріндегі нарратив пен дискурс руханиятқа, ұлт бірлігіне, мәдени қалыптасуға тигізген септігін айшықтайды. Қазақ әдебиеттануында саясаткер еңбектерін әдеби көзқарас тұрғысынан қарау сирек. Бұл әдебиеттануды саясаттану, әлеуметтану, философия, психология т.б. ғылым салаларымен ұштастыра отырып зерттеуге жол ашады. Тәуелсіздік алғаннан кейінгі қазақ әдебиеті формалық, мақсаттық, мазмұндық тұрғыдан жаңаша сипат алды. Олардың ұстанған бағыттары мен негізгі мақсаттарын айқындап, сыни тұрғыдан баға беру - бүгінгі әдебиеттану ғылымының негізгі міндеті. Ол үшін әдебиетке үлес қосып жатқан әр қаламгердің еңбегін назардан тыс қалдырмаған абзал. Поэзияның даму бағытына көз жүгіртумен қатар, прозаның да қандай бағытта екендігін анықтауда көркем шығарманың айналасында қалмай, кең көлемде зерттеу жүргізу – бүгінгі күннің талабы. Зерттеу нысанына айналуға тиіс еңбектердің бірі – саяси шығармалар. Қазақстанның Тәуелсіздікке дейінгі және Тәуелсіздік алғаннан кейінгі саяси өміріне баға беруге қажетті көлемді еңбектердің бірі – Н.Назарбаевтың еңбектері.

Келесі жаңа нәтижелер алынды:

Зерттеудің ғылыми жаңалығы ретінде Н.Назарбаевтың шығармалары әдебиеттану саласында диссертациялық деңгейде тұңғыш рет зерттеліп, саясаткер еңбегін әдеби көзқараста қарау пәнаралық негізде саяси-әлеуметтік, қоғамдық-саяси өзгерістердің әдебиетке әсерін айта аламыз. Зерттеу жұмысының ғылыми жаңалығы ретінде: Н.Назарбаевтың өмір шындығын көркемдік тұрғыда бейнелеуде шындық элементтерді пайдалану дәрежесі анықталды; Н.Назарбаевтың шығармаларының ерекшеліктері нарратив пен дискурстың талдау тәсілдері арқылы айқындалды. Бұл автордың тілдік көркемдігін, ой ұшқырлығын, саяси көрегендігін ашуға мүмкіндік туғызды. Н.Назарбаев еңбектеріндегі тарихи оқиғалар нарративтік уақыт пен тарихи дискурс тұрғысынан қарастырылды. Бұл өз кезегінде елді бірлік пен татулыққа, ұлтжандылық пен отансүйгіштікке тәрбиелейтіні анық.

Диссертациялар тақырыбының «Ғылым туралы» Заңының 18-бабының 3-тармағына сәйкес Қазақстан Республикасының Үкіметі жанындағы Жоғары ғылыми-техникалық комиссия қалыптастыратын ғылымның даму бағыттарына және (немесе) мемлекеттік бағдарламалармен байланысы, 2-кестеде көрсетілген. Барлық диссертациялық жұмыстар Қазақстан Республикасының Үкіметі қаржыландыратын ғылыми жобалар аясында орындалды.

Кесте 2

Диссертация тақырыбының «Ғылым туралы» Заңының 18-бабының 3-тармағына сәйкес Қазақстан Республикасының Үкіметі жанындағы Жоғары ғылыми-техникалық комиссия қалыптастыратын ғылымның даму бағыттарына және (немесе) мемлекеттік бағдарламалармен байланысы

№	Докторанттың Т.А.Ә.	Ғылыми бағдарламалар
1	Хуатбекулы Ерканат	AP0115PK01665 Ұлттық әдебиет және еліміздің зияткерлік әлеуеті (Тәуелсіздік дәуіріндегі проза)» 2015-2017жж

5. Диссертацияның рецензенттері филология, әдебиет теориясы, фольклортану және журналистика салаларында жұмыс істейтін жетекші ғалымдар болды, барлығының рецензияланған диссертацияларды зерттеу саласында кемінде 5 ғылыми еңбектері бар. Олар диссертациялық жұмыстардың зерттеу тақырыптарының өзектілігі мен олардың жалпы ұлттық бағдарламалармен байланысын, алынған нәтижелердің дәрежелер беру ережелеріне сәйкестігін, атап айтқанда дербестік, ішкі біртектілік, ғылыми жаңашылдық, нақтылық, тәжірибелік құндылық және академиялық адалдық қағидаларына мұқият талдау жүргізді.

Сапасыз пікірлер жоқ.

6. Ғылыми кадрларды даярлау жүйесін одан әрі жетілдіру жөніндегі ұсыныстар. Ұсыныстар жоқ.

7. Философия докторы (PhD), бейіні бойынша доктор дәрежесіне ізденушілердің мамандықтар (кадрларды даярлау бағыты) бойынша қаралған диссертациялар туралы деректер 3-кестеде келтірілген:

Кесте 3

	6D021400 - Әдебиеттану	6D020500 Филология	6D011800 – Орыс тілі мен әдебиеті;	6D074600 – Журналисти ка
--	---------------------------	-----------------------	--	--------------------------------

Қорғауға қабылданған диссертациялар / оның ішінде басқа ЖОО докторанттарының	1 / 0	0 / 0	2 / 0	0 / 0
Қорғаудан алынып тасталған диссертациялар / оның ішінде басқа ЖОО докторанттарының	-	-	-	-
Ресми рецензенттердің теріс пікірін алған диссертациялар / оның ішінде басқа ЖОО докторанттарының	-	-	-	-
Қорғау нәтижелері бойынша теріс шешім алған диссертациялар / оның ішінде басқа ЖОО докторанттарының	-	-	-	-
Қорғалған диссертациялардың жалпы саны / оның ішінде басқа ЖОО докторанттарының	1 / 0	0 / 0	2 / 0	0 / 0

Диссертациялық кеңестің төрайымы

Б.Ө. Жолдасбекова

Диссертациялық кеңестің ғалым хатшысы

Г.Р. Даутова

